

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แม่แบบไทยสู่เวทีโลก

21 เมษายน 2548 กองบรรณาธิการ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ถือเป็นหัวข้อหนึ่งที่ถูกนำมากำหนดไว้ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรม และความยุติธรรมทางอาญา (The United Nation Congress on Crime Prevention and Criminal Justice) ซึ่งในปีนี้ประเทศไทยได้รับเลือกให้เป็นเจ้าภาพจัดการประชุม โดยเริ่มประชุมตั้งแต่วันที่ 18-25 เมษายนนี้ ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์

นอกจากหัวข้อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว ยังมีหัวข้ออื่นๆ อีกหลายหัวข้อ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการที่มีประสิทธิผลในการต่อสู้อาชญากรรมข้ามชาติ ความร่วมมือระหว่างประเทศในการต่อสู้กับการก่อการร้าย การสร้างมาตรฐานงานในด้านความยุติธรรมทางอาญา ยุทธศาสตร์ในการป้องกันอาชญากรรมและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง เป็นต้น

ซึ่งหลักสำคัญของการประชุมจะนำมาซึ่งประโยชน์อย่างมากมาย โดยจะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันอาชญากรรมจากผู้เข้าร่วมประชุมมากกว่า 3,000 คน มากกว่า 130 ประเทศ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศไทยในทางที่จะใช้เวทีโลกเพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในภาคใต้ อีกทั้งยังได้แนวทางซึ่งเป็นแนวโน้มหรือทิศทางของกระบวนการยุติธรรม เช่น เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งจะเข้ามาช่วยเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญผลสรุปจากการประชุมจะนำมาซึ่งข้อตกลงร่วมกันที่เรียกปฏิญญากรุงเทพฯ ที่คนไทยจะได้ร่วมในความภาคภูมิใจที่สามารถผลักดันความสงบ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

ที่กล่าวว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเข้ามาช่วยเสริมให้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ประเทศไทยได้เดินทางมาถูกทิศทางแล้ว เนื่องด้วยยุติธรรมกระแสหลักในบางกรณีก็ไม่อาจแก้ปัญหาให้กับผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย ชุมชนได้ และในบางครั้งยังเป็นการซ้ำเติมทุกฝ่ายอีกด้วย จะเห็นได้ชัดเจนจากกรณีเด็กชายปอขโมยขนมในร้านเจ้เลี้ยง ถ้าเป็นไปตามกระบวนการยุติธรรมปกติ เด็กชายดังกล่าวก็คงถูกศาลพิพากษาให้ไปอยู่ในบ้านมุทิตา บ้านเมตตา หรือบ้านใดบ้านหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เด็กต้องมีมลทิน มีตราบาป เพราะถือว่าไปเข้าคุกเด็ก แต่เมื่อนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว มีการเรียกผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด ผู้ปกครองมาร่วมประชุมตามวิธีการ ซึ่งปรากฏว่าคดีดังกล่าวก็สามารถยุติได้ โดยใช้มาตรา 63 ใน พ.ร.บ.จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว โดยมีการกำหนดเงื่อนไขให้เด็กต้องดำเนินการ และผู้เสียหาย ซึ่งคือเจ้เลี้ยงก็พอใจที่เด็กจะต้องถูกปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีการติดตามความประพฤติเพื่อไม่ให้ทำผิดอีก

ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ อธิบดีกรมคุมประพฤติ ผู้ริเริ่มนำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาใช้ในประเทศไทย และเป็นผู้นำเสนอในการประชุมครั้งนี้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการหัวข้อ "การส่งเสริมการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์" (Enhancing Criminal Justice Reform Including Restorative Justice) กล่าวว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมไทย แต่เป็นเรื่องที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด ถือเป็นภูมิปัญญาไทยที่อยู่คู่กับวิถีของความเป็นไทยในเรื่องการเอื้ออาทร การประนีประนอม การให้อภัย การให้ออกาส และการไม่ซ้ำเติมผู้ที่เคราะห์ร้าย และเมื่อมีการนำเรื่องนี้เข้ามาใช้จึงถือได้ว่าเป็นความพอดี ความลงตัวที่ระบบยุติธรรมเกิดปัญหาคนล้นคุก เกิดปัญหาคดีล้นศาล เกิดกระแสเรียกร้องที่ผู้เสียหายหรือเหยื่อไม่ได้รับการเยียวยา ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ทั้งที่ชุมชนต้องรับผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชน จึงนับเป็นโอกาสอันดีที่ประเทศไทยได้รับเกียรติให้เสนอเรื่องนี้ในเวทีระดับโลก ในฐานะเป็น "กรณีศึกษา" ให้ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ทำให้ได้เห็นความก้าวหน้าของกระบวนการยุติธรรมไทยที่นำเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับระบบยุติธรรมไทย ที่แม้แต่หลายประเทศก็ยังไม่ได้มีการนำมาใช้อย่างจริงจังและในหลายรูปแบบ

โดยนอกจากจะใช้กับเด็กที่ทำความผิดเล็กน้อยแล้ว ดร.กิตติพงษ์ยังบอกว่า นำมาใช้ในเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งกรมคุมประพฤติได้ร่วมกับกองบังคับการตำรวจนครบาลทำโครงการนำร่อง หรือที่เรียก "โครงการโรงซ่อมสามี" ในสถานีตำรวจนครบาล 30 แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งก็ปรากฏว่ามีคู่สามีภรรยาที่กระทำรุนแรงมาขอคำปรึกษาหลายราย และมีบางคู่ที่เข้าร่วมโครงการ และบางคู่ก็อยู่ระหว่างการใช้วิธีสมานฉันท์ และนอกจากนี้ยังนำมาใช้ในการคุมประพฤติในขั้นตอนการหาข้อเท็จจริงเสนอต่อศาล เพื่อศาลจะได้มีข้อมูลประกอบในการตัดสินคดี และที่ผ่านมามีปรากฏว่า คดีที่ศาลสั่งให้แสวงหาข้อเท็จจริงสามารถทำข้อตกลงกันได้มากกว่าร้อยละ 90

ในอนาคตเมื่อกฎหมายชะลอการฟ้อง ที่ปัจจุบันอยู่ระหว่างการพิจารณาของกฤษฎีกาได้ถูกนำมาใช้ ซึ่งก็คาดว่าจะเร็ว ๆ นี้ ก็จะทำให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกใช้อย่างเต็มรูปแบบ โดยพนักงานคุมประพฤติของกรมคุมประพฤติจะเข้ามาดำเนินการ อันจะทำให้ประชาชนที่ทำความผิดโดยไม่เจตนา ทำผิดเล็กน้อยที่ไม่เป็นภัยกับสังคม ได้มีทางเลือกในการที่จะได้รับโอกาสเพื่อแก้ไข ชดใช้ให้เหยื่อหรือผู้เคราะห์ร้าย และทำให้ผู้กระทำผิดเหล่านี้ไม่ต้องมีตราบาป และทำให้คดีไม่ล้นศาล ไม่เกิดปัญหาคนล้นคุก อันถือเป็นการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และนานาอารยประเทศก็ให้การยอมรับในวิธีการนี้

ข้างต้นจึงถือเป็นความภูมิใจของคนไทยที่ได้มีโอกาสนำเสนอใหม่ หรือนวัตกรรมของระบบยุติธรรมต่อเวทีโลกที่ประเทศไทยได้นำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งถือเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในสังคมไทยและประสบผลสำเร็จ ซึ่ง ดร.กิตติพงษ์กล่าวว่า ในฐานะที่ได้ผลักดันเรื่องนี้มาโดยตลอดตั้งแต่ปี 2544 และได้รับการสนับสนุนบ้าง คัดค้านบ้าง แต่เมื่อมาถึงวันนี้ที่ประเทศไทยได้รับเลือกให้เป็นเจ้าภาพในการประชุม และได้มีการบรรจุหัวข้อเรื่องนี้ไว้ในการประชุม อีกทั้งสหประชาชาติยังได้คัดเลือกประเทศไทยให้เสนอเรื่องนี้ ก็แสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่ากำลังก้าวมาถูกทาง และแสดงถึงความพร้อมของประเทศไทยทั้งในด้านสภาพทางสังคม วัฒนธรรมที่เอื้ออำนวย บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่มี

ศักยภาพ มีความพร้อมที่จะเข้าใจและเห็นประโยชน์ และที่สำคัญอย่างยิ่งรัฐบาลไทยได้ให้ลำดับความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ในลำดับต้นๆ

ท้ายสุดหวังว่าสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศสูงสุดจะให้การสนับสนุนและร่วมผลักดันให้เกิดเป็นมติแห่งสหประชาชาติที่ทุกประเทศจะร่วมกันนำแนวทางนี้ไปปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมของทุกประเทศต่อไป โดยมีประเทศไทยเป็นแม่แบบแห่งการเปลี่ยนแปลง.